

До спеціалізованої вченої ради ДФ 35.051.077
у Львівському національному
університеті імені Івана Франка
79000, м. Львів, вул. Університетська, 1

РЕЦЕНЗІЯ

**на дисертацію Тимошука Василя Євгеновича «Судовий огляд:
процесуальне і криміналістичне дослідження», подану на здобуття ступеня
доктора філософії з галузі знань «Право» за спеціальністю «Право»**

Оцінка актуальності теми дослідження. Завдання, покладені на центральний етап судового розгляду, – з'ясування обставин кримінального провадження та перевірки їх доказами зумовлюють необхідність наділення суду та учасників судового провадження процесуальними можливостями, спрямованими на встановлення обставин і фактів, що мають кримінально релевантне значення. Такі можливості, насамперед, виражені у проведенні різних процесуальних дій, одними з яких є судовий огляд. Цей засіб доказування полягає у візуальному сприйнятті та вивченні судом і учасниками судового провадження матеріальних об'єктів, зокрема їх ознак, властивостей, стану та взаєморозташування.

Не дивлячись на розгляд проблематики судового огляду в криміналістиці та доктрині кримінального процесу, чимало питань його проведення, залишаються дискусійними. Так, відсутнє загальноприйняте та єдине визначення цієї процесуальної дії. Має місце розходження у думках дослідників щодо завдань судового огляду. Неповними є й уявлення про етапи його виконання та їхній зміст.

Та й у процесі правозастосовної діяльності виявилось, що приписи КПК України, пов'язані із регламентацією судового огляду, не завжди відповідають потребам практики. І, навпаки, правозастосовна практика іноді йде всупереч положенням кримінально-процесуального закону.

Дослідження виконане у межах наукової теми кафедри кримінального процесу і криміналістики Львівського національного університету імені Івана Франка «Проблеми забезпечення ефективності норм кримінального процесуального права та практики їх застосування з урахуванням новітніх змін» (номер державної реєстрації 0121U110820), а сама його тема схвалена Координаційним бюро Національної академії правових наук України (№ 964).

Тож актуальність теми дисертації Є.В. Тимошука зумовлена вищеназваними чинниками нормативного, прикладного та доктринального характеру.

Оцінка методології дослідження. З позиції рецензента, дисертант вдало сформулював *мету дослідження* – вивчення правових, теоретичних основ і особливостей судового огляду та вироблення пропозицій щодо удосконалення кримінально-процесуального законодавства України, практики його застосування, а також тактики проведення судового огляду під час розгляду кримінальних проваджень у суді.

Для досягнення цієї мети чітко виокремлені *завдання*, що відповідають елементам структури роботи: 1) визначити суть, завдання, значення судового огляду та виокремити його різновиди; 2) дослідити історію становлення судового огляду у кримінальному провадженні на території України; 3) проаналізувати процесуальний порядок проведення судового огляду; 4) дослідити фіксацію ходу та результатів огляду під час судового розгляду кримінального провадження; 5) сформулювати тактичні вимоги до проведення судового огляду та висвітлити суть його технологічної моделі; 6) розкрити зміст підготовчого, дослідницького та заключного етапів проведення судового огляду; 7) визначити і розкрити суть тактичних прийомів судового огляду під час розгляду кримінального провадження; 8) вивчити судову практику застосування кримінально-процесуальних норм, що регламентують проведення судового огляду; 9) виробити та обґрунтувати пропозиції, спрямовані на вдосконалення правового регулювання судового огляду у кримінальному провадженні.

Не викликають зауваження й окреслені *об'єкт* (нормативний, організаційно-тактичний та психологічний аспекти процесуальних дій, що проводять під час судового розгляду кримінального провадження) та *предмет дослідження* (судовий огляд у кримінальному провадженні).

Як вбачається з відповідних положень дисертації, здобувач володіє методологією наукового пізнання складних проблем теорії та практики юридичної науки.

Так, основу дослідження становить *діалектичний підхід* до наукового пізнання соціальних явищ. При написанні роботи використані загальнонаукові та спеціально-юридичні методи пізнання: *аналіз* (застосовувався з метою детального дослідження судового огляду, що дало можливість, зокрема, виокремити його ознаки), *синтез* (використовувався для виокремлення різновидів судового огляду у кримінальному провадженні), *узагальнення* (застосовувався з метою формування та розвитку на основі вже наявних у спеціальній літературі позицій та думок, нових наукових підходів, пропозицій щодо завдань та процесуальних особливостей судового огляду), *структурно-функціональний метод* (дав можливість виокремити етапи проведення судового огляду, з'ясувати специфіку їхнього змісту, встановити наявність зв'язку між елементами, що їх наповнюють), *герменевтичний метод* (використовувався для тлумачення суті та змісту норм, що регламентують проведення судового огляду у кримінальному провадженні), *догматичний* чи *спеціально-юридичний метод* (застосовувався при аналізі особливостей застосування норм кримінально-процесуального права під час проведення різновидів судового огляду); *порівняльно-правовий метод* (дав можливість порівняти регламентацію судового огляду у кримінально- процесуальному законодавстві України та інших держав); *історико-правовий метод* (використовувався під час вивчення пам'яток права та дослідження становлення і розвитку судового огляду у кримінальному процесі на різних етапах формування української державності); *моделювання* (застосовувався для побудови проектів кримінально-процесуальних норм, які стосуються проведення судового огляду); *конкретно-соціологічний* (за його

допомогою досліджено ефективність тактичних прийомів та норм, що визначають порядок проведення судового огляду шляхом анкетування суб'єктів правозастосовної діяльності).

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Більшість наукових положень, висновків і рекомендацій, викладених і сформульованих у дисертації, є переконливими. Це зумовлено вдалими і чітким визначенням автором мети і завдань, окресленням об'єкта і предмета дослідження, а також використанням апробованих часом як загальнонаукових, так і спеціально-юридичних методів пізнання державно-правових явищ. Положення, висновки і рекомендації, викладені та сформульовані у дисертації, ґрунтуються на широкому використанні як вітчизняних, так і зарубіжних наукових джерел, достатньому емпіричному матеріалі, зібраному здобувачем.

Достовірність наукових положень дисертації. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, достовірні, оскільки є результатом осмислення автором науково-теоретичного надбання вчених у галузі філософії, криміналістики, психології, кримінального та кримінально-процесуального права, ґрунтовного аналізу положень кримінально-процесуального права України та інших держав, що регламентують проведення судового огляду, вивчення понад 100 кримінальних проваджень, рішень судів першої інстанції, викладених у Єдиному державному реєстрі судових рішень, рішень Касаційного кримінального суду Верховного Суду, а також результати анкетування, у межах якого опитано 70 суддів місцевих судів, 69 прокурорів та 66 адвокатів, їх апробації на 3 науково-практичних конференціях, а також відображення у 8 статтях, з яких 5 – у наукових фахових виданнях України з юридичних наук, 1 – у нефаховому виданні України, 2 – у наукових виданнях інших держав.

Наукова новизна положень дисертації полягає в тому, що вона справді, як це зазначено у вступі до роботи, є першим у вітчизняній правовій науці комплексним дослідженням теоретичних і праксеологічних аспектів судового

огляду, в якому з позиції міжгалузевого підходу розглянуті доктринальні та прикладні питання проведення огляду під час розгляду кримінальних проваджень у суді, містить науково обґрунтовану та практично затребувану модель судового огляду у кримінальному судочинстві, що доповнює надбання криміналістики та кримінального процесу.

Основними, найвагомішими і такими, що характеризуються науковою новизною, хоч і не вичерпують її, є такі задекларовані положення:

- класифікація судового огляду на види за змістом (однорідний і комплексний), за зв'язком з процесом ідентифікації (судовий огляд, під час якого відбувається процес встановлення тотожності об'єктів, що мають значення для кримінального провадження, та судовий огляд, під час якого не відбувається процес встановлення тотожності об'єктів, що мають значення для кримінального провадження, а вирішуються діагностичні завдання), за характером одержуваної інформації (судовий огляд, під час якого одержується лише невербальна інформація, та судовий огляд, під час якого одержується як невербальна, так і вербальна інформація), за методом відображення відомостей про факти (судовий огляд, в якому домінуючим методом є спостереження, та судовий огляд, що ґрунтується на поєднанні методів спостереження та опитування);
- виокремлення критеріїв для визначення проведення огляду речових доказів поза приміщенням суду: а) специфіка їх фізичних ознак; б) можливість дотримання у приміщенні суду особливого режиму їх зберігання; в) потенційна небезпека речових доказів для життя і здоров'я суддів, учасників кримінального провадження, працівників апарату та відвідувачів суду;
- обґрунтування, що документами, які підлягають судовому огляду, є всі їх види, визначені у ч. 2 ст. 99 КПК України, крім матеріалів звуко- і відеозаписів та додатків до протоколів процесуальних дій, що мають ознаки речових доказів;

- аргументація доцільності зміни назви ст. 357 КПК України, відобразивши у ній основний спосіб дослідження речових доказів та назвавши її «Огляд речових доказів»;
- пропозиція відобразити у редакції ст. 357 КПК України положення про те, що речові докази можуть бути оглянуті не лише за клопотанням учасників судового провадження, але й за ініціативою суду;
- аргументація доповнити ч. 3 ст. 357 та ч. 2 ст. 358 КПК України вказівкою про можливість постановлення запитань під час огляду речових доказів і документів ще й обвинуваченому та потерпілому;
- пропозиція виключити з редакції ч. 1 ст. 361 КПК України положення про те, що огляд на місці проводиться «у виняткових випадках»;
- пропозиція вилучити з редакції ч. 1 ст. 361 КПК України положення про те, що «огляд на місці не може проводитися під час здійснення провадження судом присяжних».

Саме вони стали надбанням вітчизняної криміналістики та доктрини кримінального процесу. Рецензент вважає, що ці положення здатні здійснити вплив на удосконалення кримінально-процесуального права України та практики його застосування його норм з метою виконання завдань кримінального провадження.

Звичайно, не з усіма науковими положеннями, їх обґрунтуванням, висновками та пропозиціями дисертанта можна беззастережно погодитися. На дискусійності деяких з них буде акцентовано під час аналізу змісту дисертації. Водночас необхідно відзначити глибоке розуміння здобувачем піднятої ним проблематики, яка багато в чому є визначальною для вітчизняної кримінально-процесуальної доктрини та криміналістики. Необхідно віддати йому належне у поданні власного бачення вирішення широкого спектру питань, підкріплюючи його ґрунтовною аргументацією, у виявленні недостатньої неефективності чинного порядку проведення судового розгляду у кримінальному провадженні, у рекомендаціях щодо його удосконалення.

Варто зазначити й те, що у тексті дисертації обґрунтована необхідність внесення низки змін і доповнень до статей КПК України, що у той чи інший спосіб стосуються провадження судового огляду (Додаток Б), а також сформульовані методичні рекомендації з порядку і тактики виконання судового огляду у кримінальному провадженні (Додаток В), що свідчить про неабияке правотворче та правозастосовне значення рецензованого дослідження.

Практичне значення одержаних результатів дисертації полягає в тому, що сформульовані у межах дослідження висновки, теоретичні положення та науково обґрунтовані пропозиції можуть бути використані у:

- у правотворчій діяльності – для удосконалення норм кримінально-процесуального законодавства України, які регламентують проведення судового огляду;

- у правозастосовній діяльності – для організаційно-методичного та інформаційного забезпечення діяльності суддів, прокурорів та захисників. Пропозиції і рекомендації, викладені у дисертації, прийняті і використовують у практичній діяльності прокуратури Львівської області (акт впровадження від 28 травня 2020 р.);

- у науково-дослідній роботі – як основа для подальшого розвитку вчення про огляд під час судового розгляду у кримінальному провадженні;

- у навчальному процесі – при викладанні та вивченні курсів «Кримінально-процесуальне право України», «Криміналістика», «Юридична психологія», при підготовці методичних матеріалів, курсів лекцій, спеціальних курсів, посібників, підручників, науково-практичних коментарів до КПК України. Результати дисертації використовують у навчальному процесі Львівського державного університету внутрішніх справ (акт впровадження від 25 травня 2020 р.) під час викладання навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Криміналістика», «Теоретичні проблеми кримінального судочинства», «Криміналістичні засоби та методи розслідування кримінальних правопорушень», «Докази та доказування у кримінальному провадженні».

Оцінка змісту дисертації. Структура роботи, на погляд рецензента, побудована логічно правильно. Авторський підхід виправдано використав дедуктивний метод розгляду питань – від з'ясування наукових і правових основ судового огляду, дослідження правового регулювання судового огляду у кримінальному провадженні, до організаційно-тактичних і психологічних основ проведення цієї процесуальної дії.

Розділ 1 «Наукові та правові основи судового огляду» присвячений з'ясуванню суті судового огляду у кримінальному провадженні, класифікації та характеристиці його різновидів, а також вивченню історії становлення та розвитку цього кримінально-процесуального інституту.

Автор слушно розпочинає дослідження з розкриття змісту категорії «процесуальні дії», після чого вступає у дискусію з питання, як саме називати процесуальні дії пізнавальної спрямованості, які проводять під час судового розгляду кримінального провадження, наводить своє бачення з цього питання.

Згодом дисертант зробив правильний висновок, що КПК України не встановив єдиних правових засобів пізнавального характеру для стадій досудового розслідування і судового розгляду. З огляду на це, кримінально-процесуальний закон дозволяє сторонам кримінального провадження, потерпілому, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, а також суду під час з'ясування обставин кримінального провадження та перевірки їх доказами самостійно вчиняти лише ті слідчо-судові дії, що визначені ст.ст. 332, 351-361 КПК України. Решту слідчих (розшукових) дій, за наявності для цього підстав, хоча й не заборонено проводити впродовж судового розгляду, однак суб'єктом їх здійснення виступатиме орган досудового розслідування за ухвалою суду про доручення на їх проведення (с. 23-24).

В.Є. Тимошук, на основі критичної оцінки позицій, викладених у криміналістиці та доктрині кримінального процесу, сформулював ознаки (с. 38-42) та завдання судового огляду (с. 41) у кримінальному провадженні, що дало йому можливість запропонувати авторську дефініцію цього поняття (с. 42). У

логічній послідовності здобувач охарактеризував значення цієї процесуальної дії (с. 42-44).

Рецензент підтримує висновок, що у правозастосовній практиці судовий огляд далеко не найпоширеніший з-поміж інших судових дій пізнавальної спрямованості.

Дисертант має рацію, що припис ч. 1 ст. 361 КПК України, згідно з яким огляд на місці проводиться у виняткових випадках, невиправдано звужує завдання огляду на місці, вносить невизначеність та неоднозначність у розуміння його завдань, заохочує бездіяльність суду, штучно обмежує пізнавальні можливості судового розгляду. Понад те, він знаходиться у колізії з приписом цієї ж частини згаданої статті КПК України, відповідно до якої певне місце під час судового розгляду оглядається за необхідності. Саме таке законодавче формулювання, на думку здобувача, видається доречним – огляд на місці здійснюється у разі необхідності. Тож ним справедливо запропоновано словосполучення «у виняткових випадках» вилучити з редакції ч. 1 ст. 361 КПК України (с. 35-36).

Здобувач переконливо доводить, що під час судового засідання можуть бути оглянуті письмові (рукописні, машинописні, поліграфічні, репрографічні та інші тексти письмової мови), графічні (схеми, графіки, креслення, малюнки тощо), фото- (фотографії, фотоплівки, діапозитиви або слайди тощо), а також електронні документи (інформація в яких зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа, та міститься на відповідних носіях (с. 50-51).

Рецензент поділяє думку дисертанта, що категорія «огляд на місці» є родовою та включає в себе судовий огляд місця події, судовий огляд місцевості та судовий огляд житла чи іншого володіння особи (с. 52). У цьому контексті, В.Є. Тимошук критично проаналізував правову позицію однієї із судових палат ККС ВС, у якій ототожнено огляд місця події та огляд місця вчинення злочину, а також протиставлено огляду житла. Як справедливо зазначає автор, поняття «огляд місця події» є родовим, незалежно від того, де знаходиться безпосередній

об'єкт огляду – у житлі, іншому володінні особи чи на місцевості. У правовій позиції сплутано правовий статус об'єкта (житло) з об'єктом, де міститься кримінально-процесуальна та кримінально-релевантна інформація (с. 55).

Заслуговує уваги класифікація судового огляду й за іншими критеріями – *за місцем проведення* (в залі судового засідання та поза межами приміщення суду), *за суб'єктами, залученими до проведення судового огляду* (судовий огляд, що проводиться лише за участі учасників судового провадження; судовий огляд, що проводиться за участі учасників кримінального провадження), *за можливістю проведення під час провадження в суді першої інстанції з ускладненою процесуальною формою* (судовий розгляд, що може бути проведений під час провадження в суді присяжних; судовий розгляд, що не може бути проведений під час провадження в суді присяжних), *за етапом кримінального провадження, в якому закріплені правила виконання судового огляду* (судовий огляд, що проводять за правилами, встановленими для судового розгляду; судовий огляд, який здійснюють згідно з правилами, передбаченими кримінально-процесуальним законом для огляду під час досудового розслідування), *за способом фіксації ходу та результатів судового огляду* (у журналі судового засідання та за допомогою технічних засобів; у протоколі огляду місця та за допомогою технічних засобів), *за змістом* (однорідний і комплексний), *за зв'язком з процесом ідентифікації* (судовий огляд, під час якого відбувається процес встановлення тотожності об'єктів, що мають значення для кримінального провадження; судовий огляд, під час якого не відбувається процес встановлення тотожності об'єктів, що мають значення для кримінального провадження, а вирішуються діагностичні завдання), *за видами одержуваної інформації* (судовий огляд, під час якого одержується лише невербальна інформація; судовий огляд, під час якого одержується як невербальна, так і вербальна інформація), *за методом відображення відомостей про факти* (судовий огляд, в якому домінуючим методом є спостереження; судовий огляд, що ґрунтується на поєднанні методів спостереження та опитування), *за обсягом* (основний і додатковий), *за послідовністю проведення* (первинний і повторний).

На підставі вивчення історико-правових розвідок та дослідження змісту пам'яток українського права дисертант виокремив та проаналізував такі етапи у зародженні та розвитку судового огляду у кримінальному судочинстві України: 1) кримінальне судочинство періоду перебування українських земель під владою Російської та Австрійської (Австро-Угорської) імперій (кінець XVIII – початок XX ст.); 2) кримінальне судочинство періоду відновлення української державності (1917–1920 рр.) та перебування Східної Галичини у складі Польщі; 3) кримінальне судочинство УСРР (УРСР) радянського періоду; 4) кримінальне судочинство незалежної України (с. 61-68).

У розділі 2 *«Кримінально-процесуальна регламентація судового огляду»* автор досліджує порядок проведення судового огляду, а також фіксацію його ходу та результатів.

Дисертант справедливо вважає огляд речових доказів одним із способів їх дослідження, хоч і найпоширенішим. З огляду на це, він переконливо доводить, що назва ст. 358 КПК України «Дослідження речових доказів» є значно ширшою, ніж її зміст, оскільки редакція цієї статті містить правове регулювання тільки найпоширенішого способу дослідження речових доказів. Тому назву ст. 357 КПК України запропоновано відкоригувати, відобразивши у ній основний спосіб дослідження речових доказів, та найменувати її «Огляд речових доказів» (с. 72).

Рецензент погоджується з критичною оцінкою автором усталеної судової практики – огляд речових доказів під час судового розгляду не є обов'язковим, а здійснюється за клопотанням учасників судового провадження. Така практика суперечить положенням кримінально-процесуального закону, зокрема засадам безпосередності дослідження доказів та вільної оцінки доказів. Тому у ст. 357 КПК України здобувач запропонував відобразити, що речові докази можуть бути оглянуті під час судового розгляду як за ініціативою суду, так і за клопотаннями учасників судового провадження (с. 73-76).

Доречно прислухатися до В.Є. Тимошука, що вирішуючи питання про місце проведення судового огляду речових доказів, необхідно зважати на:

а) специфіку їх фізичних ознак (велика маса, громіздкість, невіддільність від

місця розташування, включення у технологічні процеси тощо); б) можливість дотримання у приміщенні суду особливого режиму їх зберігання; в) потенційну небезпеку речових доказів для життя і здоров'я суддів, учасників кримінального провадження, працівників апарату та відвідувачів суду (с. 82).

Дисертант доходить правильного висновку, що кримінально-процесуальний закон не виправдано обмежує коло суб'єктів, яким дозволено поставити запитання під час судового огляду речових доказів. Серед таких осіб відсутні обвинувачений та потерпілий. Останні є учасниками події кримінального правопорушення, тому, як ніхто інший, володіють інформацією, яку необхідно з'ясувати за результатами огляду речових доказів. Звідси він пропонує доповнити ч. 3 ст. 357 КПК України вказівкою про можливість поставлення запитань під час огляду речових доказів ще й обвинуваченим та потерпілим (с. 86).

Поза увагою автора не залишилося й питання вибору моменту для огляду речових доказів і документів. У роботі дана рекомендація проводити огляд речових доказів і документів не ізольовано від дослідження інших доказів, а паралельно з останніми, забезпечуючи, у такий спосіб, взаємодоповнення і взаємопідтвердження один одних (с. 92).

В.Є. Тимошук слушно пропонує вилучити останнє речення ч. 1 ст. 361 КПК України про те, що «огляд на місці не може проводитися під час здійснення провадження судом присяжних». Як англо-американська, так і континентальна модель участі народу у здійсненні правосуддя відносять до відома присяжних з'ясування події кримінального правопорушення, його вчинення обвинуваченим, характер і розмір шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням. Тим паче, відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 386 КПК України присяжний має право брати участь у дослідженні всіх відомостей та доказів у судовому засіданні (с. 93-94).

У розділі 2 виокремлені особливості огляду житла чи іншого володіння особи, що проводиться під час судового розгляду. Також зроблено висновок, що

під час огляду на місці відбувається своєрідна перевірка показань на місці тих осіб, які були учасниками події або очевидцями (с. 97-99).

Рецензент поділяє думку здобувача про те, що способи фіксації огляду на місці (протоколювання, фотозйомка, відеозапис) охоплюють різні аспекти доказової інформації та відомостей про сам порядок проведення огляду, а тому не є взаємозамінними. Тому автор обґрунтовано пропонує запровадити ще й правило обов'язкової фіксації огляду на місці безперервним відеозаписом (с. 103).

З огляду на те, що кримінально-процесуальний закон не встановлює вимог до протоколу огляду місця та огляду речових доказів поза межами приміщення суду, здобувач аналізує структуру та зміст цього документа і пропонує їх викласти окремі статті КПК України – «Стаття 361¹. Протокол огляду місця, речових доказів за їх місцезнаходженням» (с. 103-106).

Продовжуючи аналіз способів фіксації ходу та результатів судового огляду, у полі дослідження дисертанта закономірно опинилися також фотографування, відеозапис, виготовлення схем місця та об'єктів (с. 106-119).

У розділі 3 «Організаційно-тактичні й психологічні основи проведення судового огляду» піддано дослідженню етапи здійснення судового огляду – підготовчий, дослідницький та заключний.

В.Є. Тимошук, опираючись на загальновизнані у криміналістиці підходи щодо тактики проведення слідчого огляду, враховуючи особливості судового розгляду кримінального провадження, формулює положення, що складають зміст тактики виконання судового огляду.

Так, екстраполюючи результати наукових розвідок технологічної моделі слідчої дії на судовий огляд, дисертант формулює дефініцію технологічної моделі судового огляду, яку визначає як систему організаційно, інформаційно та функціонально взаємопов'язаних дій, рішень, що послідовно реалізують суд і учасники кримінального провадження (с. 128).

Рецензент погоджується зі здобувачем, що підготовчий етап судового огляду охоплює дві стадії: а) до виїзду на місце огляду (*кабінетна стадія*);

б) після прибуття на місце огляду (*польова стадія*). При цьому він підкреслює, що виокремлення цих стадій має сенс тоді, коли судовий огляд відбувається поза межами приміщення суду (с. 129).

У закономірній послідовності у роботі висвітлено наповнення обох стадій.

Не викликає заперечення твердження, що огляд на місці проводиться там, де відбулася подія, що є предметом судового розгляду. Натомість речовий доказ оглядається поза межами приміщення суду за його місцезнаходженням (с. 129).

Полемізуючи з дослідниками, які заперечують можливість проведення реконструкції місця судового огляду, дисертант наводить переконливі аргументи на спростування їх позиції (с. 134-136).

Варто прислухатися й до висновку, що система дій та рішень головуючого на цьому етапі судового огляду за функціональним призначенням є інформаційно-організаційними (с. 136).

Дослідницький етап проведення судового огляду, здобувач поділяє на три стадії: оглядову, статичну і динамічну, та аналізує зміст кожної з них.

Автор обґрунтовано стверджує, що у кожному випадку проведення огляду на місці важливо враховувати вид кримінального правопорушення, що є предметом судового розгляду, і, базуючись на цьому, обстежувати обстановку місця, виявляти ті чи інші обставини. Водночас не варто забувати, що відомості на місці судового огляду можуть бути умисно нав'язані не тільки слідчому, який проводив огляд місця події, але й суду та учасникам судового провадження. Тому доцільно піддати обґрунтованому сумніву ті чи інші обставини, встановлені за наслідками огляду місця, а, відтак, і версію сторони обвинувачення щодо події кримінального правопорушення (с. 145).

На с. 155 здобувач зазначає, що судовий огляд речових доказів і документів також відбувається від загального до окремого – від оголошення найменування речового доказу чи документа, реквізитів документа – до ретельного вивчення тих ознак, властивостей предмета або тієї частини документа, яка має або може мати значення для кримінального провадження. При цьому, огляд речових

доказів і документів під час судового розгляду має відбуватися у спосіб, що виключає їх пошкодження або знищення.

На завершення третього розділу, аналізуючи заключний етап судового огляду, дисертант справедливо підкреслює, що такий етап не вичерпується лише однією фіксацією. Упродовж нього критично оцінюють результати проведеного судового огляду під кутом зору раніше висвітлених вимог до проведення цієї процесуальної дії. Заключний етап дає можливість узагальнити з криміналістичного, психологічного та логічного аспектів виявлені обставини, встановити взаємозв'язок вивчених об'єктів та явищ, виокремити їх ознаки і властивості, розкрити причинно-наслідкові зв'язки, пояснити логічні суперечності між одержаними відомостями (с. 163).

Необхідно відзначити й те, що здобувач не обходить гострі або дискусійні проблеми, які стосуються предмету його дослідження, а, навпаки, – подає своє бачення щодо їх вирішення, підкріплюючи його належною аргументацією. Кожна позиція, пропозиція, викладені у спеціальній літературі, та використані у роботі, піддані належному аналізу з поданням власного бачення вирішення конкретного питання.

У дисертації здійснено порівняльно-правове дослідження норм КПК 7 держав, що присвячені регламентації судового огляду кримінального провадження.

Тож предмет дослідження розкритий Є.В. Тимошуком загалом всебічно і повно, поданий у вигляді авторської наукової концепції, а цінність рукопису полягає у тому, що у ньому розглянута значна кількість проблем, пов'язаних із кримінально-процесуальною регламентацією, організаційно-тактичними особливостями проведення судового огляду, та сформульовані науково-обґрунтовані й практично затребувані рекомендації щодо їх вирішення. Мета дисертаційного дослідження досягнута, а виокремлені його завдання – виконані.

Апробація результатів дисертації здійснена на належних якісному та кількісному рівнях. Вивчення публікацій та порівняння їх зі змістом дисертації

дає можливість стверджувати про повноту викладу у статтях і тезах результатів дослідження.

Текстових запозичень у дисертації без посилання на джерело, інших елементів академічної недоброчесності у роботі не виявлено.

Дисертація оформлена відповідно до встановлених нормативних вимог, написана грамотною українською мовою, характерною для наукових досліджень.

Хоча дисертація доволі інформативна, однак логіка викладу матеріалу, манера полемізувати, чіткий науковий стиль формулювання думок дають можливість легко сприймати поданий матеріал, що також характеризує роботу з позитивного боку.

Позитивні риси дисертації Тимошука Василя Євгеновича, зрозуміло, не виключають творчої дискусії або незгоди з окремими її положеннями. До них, на думку рецензента, варто віднести такі.

1. На с. 34 рецензованої роботи зазначено, що до завдань судового огляду місця події та місцевості належать: 1) з'ясування обстановки вчинення кримінального правопорушення та її окремих елементів; 2) визначення характеру та обсягу змін, обумовлених кримінальним правопорушенням; 3) одержання чіткої уяви про характер і механізм дій учасників події кримінального правопорушення, а також про психологічні особливості їх особистості; 4) перевірка показань свідків, потерпілих, обвинувачених; 5) перевірка судових версій; 6) виявлення слідів кримінального правопорушення та інших речових доказів, не знайдених під час огляду у стадії досудового розслідування.

Здобувачеві потрібно пояснити, в яких випадках може бути проведений судовий огляд місця події та місцевості з метою виявлення слідів кримінального правопорушення та інших речових доказів, не виявлених у стадії досудового розслідування. Адже якщо такий огляд не було виконано під час досудового розслідування, це свідчить про його неповноту, допущену стороною

обвинувачення. У змагальному процесі надмірна активність суду може тлумачитися як обвинувальний чи виправдувальний ухил.

2. Дискусійним є трактування місця події лише як «місця вчинення кримінального правопорушення або події, некримінальний характер якої на момент огляду невідомий» (с. 52-55).

За підходу, запропонованого у роботі, місце події зводиться до місця вчинення кримінального правопорушення. Однак кримінальне правопорушення могло бути вчинене в іншому місці. Видається, що місцем події є місце, з яким пов'язана уява про подію кримінального правопорушення. Тож рецензент є прихильником широкого тлумачення цього поняття.

3. Висновок про те, що КПК України не забороняє демонструвати під час судового провадження в суді присяжних фотознімки, на яких зображений понівечений труп, тілесні ушкодження на тілі потерпілого, наслідки вибуху, відповідні знаряддя, за допомогою яких були вчинені дії, які кваліфікуються як мордування, катування (с. 161-162) стосується класичного суду присяжних, а не того варіанту, який передбачений вітчизняним кримінально-процесуальним законом.

Звичайно, можна дискутувати з дисертантом і щодо деяких інших положень його наукового продукту, але навряд чи буде правильно вважати, що саме вони мають бути в основі загальної оцінки цієї праці. Радше навпаки, і ці положення також піднімають та загострюють градус полеміки, який завжди характеризує ґрунтовне наукове дослідження.

Висловлені рецензентом зауваження носять дискусійний характер, хоча й потребують додаткової аргументації автора та, зрозуміло, не можуть вплинути на загальну позитивну оцінку дисертації і, як на нас, складуть підґрунтя для наукової дискусії під час захисту здобувачем свого дослідження.

Висновок: дисертація Тимошука Василя Євгеновича «Судовий огляд: процесуальне і криміналістичне дослідження», подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань «Право» за спеціальністю «Право», є самостійним, цілісним і завершеним монографічним дослідженням актуальної

для правознавства проблематики – судового огляду у кримінальному провадженні. У своїй сукупності результати дослідження мають істотне значення для криміналістики і кримінально-процесуальної науки, правотворчої та правозастосовної практик. Використання таких результатів здатне істотно підвищити ефективність виконання завдань кримінального провадження. Дисертація відповідає вимогам пп. 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань «Право» за спеціальністю «Право».

Рецензент:

професор кафедри кримінального

процесу і криміналістики

Львівського національного

університету імені Івана Франка,

доктор юридичних наук, професор

Бобечко Н.Р.